

УДК 338.488

Щука Г. П.*halina.shchuka@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-4368-5081**Researcher ID: AAE-5021-2022**д.пед.н., проф., професор кафедри географії і туризму,
Закарпатський угорський інститут імені Ф. Ракоці II, м. Берегове***Ковальська Л. В.***gnatuk_l@ukr.net, ORCID ID: 0000-0001-7582-8249**к.геог.н., доц., доцент кафедри туризмознавства і краєзнавства,
Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника, м. Івано-Франківськ***Гальків Л. І.***lubakram2015@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5166-8674**ResearcherID: R-6580-2017**д.е.н., проф., професор кафедри менеджменту організацій,
Національний університет "Львівська політехніка", м. Львів*

ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ТА СТРУКТУРИ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ

Анотація. У статті представлено наукову позицію автора щодо визначення сутності лікувально-оздоровчого туризму та його структури. Дослідження виходить з того, що однією з тенденцій розвитку світового туристичного ринку є стрімке зростання кількості подорожей з лікувально-оздоровчими цілями. Фактори, які детермінували це явище, об'єктивні: глобалізація, урбанізація, збільшення кількості людей похилого віку, поширення філософії здорового способу життя, зростання платоспроможності населення тощо. Найближчими десятиліттями потреба в лікувально-оздоровчих послугах буде зростати, що актуалізує питання кадрового забезпечення. В Україні ринок лікувально-оздоровчого туризму перебуває в стадії формування: санаторно-курортний туризм переживає спад, розвиток медичного, спа- та велнес-туризму стримується відсутністю правового забезпечення, їхні межі розмиті; панує термінологічна невизначеність. Це ускладнює освітній процес, особливо на спеціалізаціях з медичного та лікувально-оздоровчого туризму. Грунтовний аналіз наукових доробок зарубіжних та вітчизняних вчених показав, що основні дискусії виникають з приводу: 1) рамок лікувально-оздоровчого туризму: він обмежується лише лікувально-оздоровчими послугами (розглядається у вузькому значенні), чи об'єднує лікувальні, оздоровчі та лікувально-оздоровчі послуги (розглядається в широкому значенні); 2) його структури – виділяються два (лікувальний та оздоровчий) чи три (додається ще лікувально-оздоровчий) підвиди; 3) місце лікувально-оздоровчого туризму по відношенню до медичного, реабілітаційного, рекреаційного, спа- та велнес туризму. Обґрунтування позиції автора: на основі аналізу діючих нормативно-правових актів визначено юридично закріплену різницю між лікувальними та оздоровчими послугами. В першому випадку діяльність відбувається в двох секторах: медицина і туризм, і потребує оформлення відповідних дозволів. В другому – лише в сфері туризму. На основі цього, всі послуги, які так чи інакше пов'язані з системою охорони здоров'я, котрі планує отримати турист під час подорожі, розглядаються як складові лікувального туризму, який, у свою чергу, виступає підвидом лікувально-оздоровчого туризму (в широкому його значенні).

Ключові слова: лікувально-оздоровчий туризм, медичний туризм, оздоровчий туризм, санаторно-курортний туризм, спа-туризм, велнес-туризм.

Shchuka Halyna*halina.shchuka@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-4368-5081**ResearcherID: AAE-5021-2022**Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,**Professor at the Department of Geography and Tourism,**Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, Berehove***Kovalska Lesia***gnatuk_l@ukr.net, ORCID ID: 0000-0001-7582-8249**PhD of Geographical Sciences, Associate Professor,**Associate Professor at the Department of Tourism**Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk***Halkiv Liubov***lubakram2015@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5166-8674**ResearcherID: R-6580-2017**Doctor of Science in Economics, Professor,**Professor at the Department of Management of Organizations,**Lviv Polytechnic National University, Lviv*

DETERMINATION OF THE CONTENT AND STRUCTURE OF MEDICAL AND HEALTH TOURISM

Abstract. *The article presents the author's scientific view on the essence of health tourism and its structure. The study is based on the fact that one of the tendencies in the global tourism market is the rapid increase in the number of trips for medical and health purposes. The factors that determined this phenomenon are objective. They include globalization, urbanization, increasing the number of elderly people, spreading the philosophy of a healthy lifestyle, increasing the solvency of the population, and others. In the coming decades, the need for medical and health services will grow, which raises the issue of staffing. In Ukraine, the market of health tourism is in the process of formation: sanatorium tourism is declining, the development of medical, spa and wellness tourism is constrained by the lack of legal support, their boundaries are blurred; terminological uncertainty prevails. This makes the educational process complicated, especially in specializations of medical and health tourism. A thorough analysis of the scientific achievements of foreign and national scientists showed that the main discussions arise about: 1) the framework of health tourism: it is limited to health services (considered in the narrow sense), or combines medical, health and wellness services (considered in a broad sense); 2) its structures - there are two (medical and health) or three (medical-health in addition) subtypes; 3) the place of medical and health tourism in relation to medical, rehabilitation, recreational, spa and wellness tourism. Substantiation of the author's position is the following. Based on the analysis of current regulations, the legally established difference between medical and health services is determined. In the first case, the activity takes place in two sectors: medicine and tourism, and requires the issuance of appropriate permits. In the second case it takes place only in the sphere of tourism. Based on this, all services that are in one way or another related to the health care system and which the tourist plans to receive during the trip, are considered as components of medical tourism, which, in turn, is a subtype of health tourism (in its general meaning).*

Key words: medical and health tourism, medical tourism, health tourism, sanatorium tourism, spa tourism, wellness tourism.

JEL Classification: Z32

DOI: <https://doi.org/10.36477/tourismhospcee-5-11>

Постановка проблеми. Аналізуючи ситуацію, яка склалася на світовому туристичному ринку, теоретики та практики туризму

констатують факт збільшення кількості подорожей з лікувальною та / чи оздоровчою метою. Серед основних причин цього явища

називаються процес урбанізації, глобальна тенденція збільшення кількості людей старшого віку, погіршення психоемоційного та духовного стану населення, недосконалість існуючих національних систем охорони здоров'я на фоні поширення філософії здорового способу життя (wellness), зростання платоспроможності та обізнаності потенційних споживачів.

Природно, що на ці виклики в системі туристичної освіти відреагували введенням спеціалізацій та освітніх компонентів, які б забезпечували формування у майбутніх фахівців необхідних для роботи у цій ніші компетентностей. Відповідно, з'явилася нагальна потреба в навчально-методичному забезпеченні нововведень.

Можливість доступу до світового науково-інформаційного середовища, який забезпечують більшість ЗВО, спонукала науково-педагогічний персонал до використання в освітньому процесі напрацювань зарубіжних фахівців. У результаті термінологічна та нормативно-правова невизначеність, яка панує у вітчизняній лікувально-оздоровчій туристології, посилилася: довільний переклад іноземних дефініцій призвів до багатоваріантного трактуванням закордонних публікацій.

Очевидно, що це ускладнює освітній процес і негативно позначиться на майбутній практичній діяльності сьогоденних здобувачів вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дає можливість нам стверджувати, що наразі відсутня узгодженість науковців щодо трактування та співвідношення основних термінів, які зустрічаються в сфері лікувально-оздоровчого туризму (далі – ЛОТ): лікувальний туризм, лікувально-оздоровчий, санаторно-курортний, медичний, клінічний, реабілітаційний, оздоровчий, спа, велнес та ін.

Наразі існує два підходи до структурування подорожей з лікувально-оздоровчими цілями. Прихильники першого (UNWTO, К. Каленік, О. Кравець, А. Рябев та ін.) виокремлюють три типи подорожей: з лікувальною (1), з лікувально-оздоровчою (2) та оздоровчою (3) метою. Прихильники другого – лише два: з лікувальною (1) та з оздоровчою (2) метою, зараховуючи лікувально-оздоровчі тури до першого (О. Бордун, Є. Гнедик, М. Мальська, Г. Михайліченко та ін.) чи другого (Н. К. Cosburn, В. Баєв, Г. Заваріка, Г. Ільницька, В. Павленко, Є. Павленко) типу.

Постановка завдання. У статті з'ясується сутність та визначається структура лікувально-оздоровчого туризму, його співвідношення з іншими видами, підвидами туризму. Ієрархічний зв'язок встановлюється на основі виділення критеріїв, які дозволяють відокремити один тип подорожі від іншого.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 4 Закону України «Про туризм» [1], лікувально-оздоровчий туризм виділяється серед ряду інших видів туризму як окремий вид подорожі. UNWTO визначає шість видів подорожей, в числі яких – подорожі з метою лікування та оздоровлення. Цей факт дає можливість сформулювати нам перше твердження:

ЛОТ – окремий самостійний вид туризму, який не виступає складовою екологічного, соціального чи інших видів туризму.

Теза про недосконалість Закону України «Про туризм» нами приймається, але вважаємо за доцільне орієнтувати студентів на положення діючого законодавства. З прийняттям нових нормативно-правових актів твердження може бути переглянуте.

Сутність ЛОТ в теорії та практиці туризму визначається двояко: в широкому та вузькому значеннях. Цікаво, що обидва підходи мають право на існування. Так, у широкому значенні ЛОТ охоплює подорожі з лікувальними, лікувально-оздоровчими та оздоровчими цілями. У вузькому – лише з лікувально-оздоровчими. Тобто, другий варіант не розглядає подорожі з суто лікувальними (отримання медичних послуг) чи суто оздоровчими (відсутність надання медичних послуг) цілями в складі ЛОТ.

Закон України «Про туризм» [1] не дає відповіді на питання про структуру ЛОТ, оскільки визначення даного поняття в документі відсутнє. UNWTO розглядає ЛОТ в широкому значенні [2]. Цікавий факт: в Україні позиція цієї міжнародної організації трактується неоднозначно. Науковці, установи та організації, посилаючись на документи UNWTO, розглядають ЛОТ лише як лікування на курорті [3], виділенні в його складі дві форми – оздоровчий та медичний туризм [5] або три – лікування, або медичний туризм; оздоровлення; реабілітація та відновлення [4, с. 86].

Очевидно, що стрімке збільшення кількості подорожей з метою лікування та оздоровлення, різноманітність існуючих практик, мовні та історичні особливості кожного з

туристичних регіонів ускладнюють збирання, систематизацію, аналіз фактів, що не дозволяє зробити узагальнення та прогнозувати подальший напрям розвитку лікувального-оздоровчого туризму.

Тому проаналізуємо структуру ЛОТ з іншої позиції: мотиву подорожі. Турист під час подорожі планує задовольнити свої потреби в лікуванні та / або оздоровленні. **Лікування** – це комплекс заходів, спрямованих на полегшення, усунення симптомів та проявів діагностованих порушень життєдіяльності, нормалізацію порушених процесів життєдіяльності. **Оздоровлення** – це комплекс впливів на організм з ціллю покращення самопочуття і зміцнення здоров'я, що виходить за рамки лікування [6, с. 8].

Саме цю різницю варто покласти в основу виділення двох форм у лікувально-оздоровчому туризмі (лікувальної та оздоровчої). Основною метою подорожі в лікувальних турах є отримання лікувальних (медичних) послуг.

Відповідно до Закону № 2002-VIII «Про внесення змін...» **медична послуга** – послуга, що надається пацієнту закладом охорони здоров'я або фізичною особою-підприємцем, яка зареєстрована та одержала в установленому законом порядку ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики, та оплачується її замовником [7]. Звертаємо увагу: медичні послуги надаються в закладах, що належать до системи охорони здоров'я, і передбачають отримання ліцензії.

Звідси формулюємо наступне твердження:

Діяльність по формуванню та реалізації подорожей з лікувальною метою (лікувальний туризм) здійснюється у двох сферах: медицини та туризму.

Взаємозамінність термінів «лікувальна послуга» – «медична послуга» дозволяє нам вживати терміни «лікувальний туризм» та «медичний туризм» як синонімічні.

Поняття **послуги оздоровлення**, якщо орієнтуватися на визначення терміну «оздоровлення» Законом України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» [8], можна сформулювати наступним чином: це спеціальні заходи соціального, виховного, медичного, гігієнічного, спортивного характеру, спрямовані на поліпшення та зміцнення фізичного і психічного стану здоров'я людини, що здійснюються в закладі оздоровлення та відпочинку. Звертаємо увагу: 1) заклади, на базі яких від-

бувається оздоровлення, не належать до системи охорони здоров'я і оздоровчі послуги не вимагають отримання ліцензії з відповідної практики; 2) медичні заходи входять до складу оздоровчих послуг.

Стосовно першої позиції робимо висновок:

Діяльність по формуванню та реалізації подорожей з метою оздоровлення (оздоровчий туризм) здійснюється лише в сфері туризму.

Відповідно, це дозволяє стверджувати, що лікувальний (медичний) та оздоровчий туризм – два зовсім різні підвиди. Вони відрізняються не лише за метою подорожі (лікування чи оздоровлення), цільовою аудиторією (люди, які мають проблеми зі здоров'ям – у першому випадку, та відносно здорові – у другому), але й сферами організації діяльності (у лікувальному туризмі залучаються заклади та працівники системи охорони здоров'я).

Друга позиція – приналежність медичних послуг до процесу оздоровлення – активізує питання співвідношення понять «лікувальний туризм» та «оздоровчий туризм». Наведене в Законі [8] визначення вказує, що поняття «оздоровлення» значно ширше, отже, *лікувальний туризм є складовою оздоровчого.*

Наявна практика подорожей, які поєднують лікування та оздоровлення, стала основою для подальших дискусій на рахунок виділення третьої форми лікувально-оздоровчого туризму, яка на вітчизняному ринку туристичних послуг відома під назвою санаторно-курортного.

Назва даної форми туризму походить від назви закладу, на базі якого реалізуються послуги лікування та оздоровлення – **санаторно-курортний заклад** (санаторій). Відповідно до Загального положення про санаторно-курортний заклад [9] – це заклад охорони здоров'я, що забезпечує надання громадянам послуг лікувального, профілактичного та реабілітаційного характеру з використанням природних лікувальних ресурсів курортів (лікувальних грязей та озокериту, мінеральних та термальних вод, ропи лиманів та озер, природних комплексів із сприятливими для лікування умовами тощо) та із застосуванням фізіотерапевтичних методів, дієтотерапії, лікувальної фізкультури та інших методів санаторно-курортного лікування.

Так як санаторій – це заклад охорони здоров'я, *діяльність у сфері санаторно-*

курортного туризму теж здійснюється в двох секторах: охорони здоров'я та туризму, що поєднує його з лікувальним туризмом.

У рамках санаторно-курортного туризму надаються послуги реабілітаційного характеру, звідси можна зробити висновок, що *реабілітаційний туризм* – один з напрямків санаторно-курортного туризму.

Світовий досвід організації подорожей з метою лікування та оздоровлення представлений SPA-туризмом. Визначення даного терміну у вітчизняному законодавстві відсутнє.

В основі SPA-туризму знаходяться **SPA-послуги** – оздоровчий комплекс процедур з використанням лікувальних властивостей мінеральної, морської, прісної води, а також солі, лікувальних грязей, морських водоростей і лікарських рослин [10, с.100].

На основі вивчення зарубіжного досвіду встановлено, що пропозиції SPA-послуг відрізняються по регіонам і можуть бути як лікувально-оздоровчими, так і просто оздоровчими. Цей факт *не дозволяє вважати SPA-туризм суто лікувально-оздоровчим (у вузькому значенні), або суто оздоровчим.*

SPA-послуги можна отримати за місцем проживання. Отже, *SPA-індустрія – значно ширше поняття, ніж SPA-туризм.*

Досить часто поняття «оздоровчий туризм» ототожнюють з поняттям «рекреаційний туризм». **Рекреація** – процес відновлення духовних і фізичних сил людини, більшістю науковців (Т. Ніколаєнко, Н. Фоменко, П. Масляк) розглядається як синонім відпочинку.

Відпочинок – комплекс спеціальних заходів соціального, виховного, медичного, гігієнічного, спортивного характеру, що забезпечують організацію дозвілля, відновлення фізичних і психічних функцій ... організму, сприяють розвитку духовності та соціальної активності [8]. При цьому заходи, що забезпечують організацію дозвілля, можуть не мати оздоровчий ефект і навпаки.

Виділяють два види рекреації: пасивна (за місцем постійного місця проживання) та активна (на спеціалізованих територіях, за межами основного місця проживання). Звідси, *рекреація є більш широким поняттям, ніж туризм.*

Рекреаційний туризм – це активна рекреація, особливий вид відпочинку, який сприяє відновленню фізичних, моральних та психологічних сил людини засобами туризму.

Поняття «рекреаційний туризм» та «оздоровчий туризм» – не синонімічні: рекреація спрямована на відновлення духовних і фізичних сил людини, тоді як оздоровлення – на їхнє поліпшення та зміцнення.

Однією з нових і найбільш поширених течій рекреації є wellness (від англ. be well – гарне самопочуття). Прихильники філософії wellness створили попит на подорожі, програми яких передбачають наявність рекреаційних медичних, фізичних, психологічних, культурних і соціальних заходів, спрямованих на всебічне відновлення людини [11]. Так як програми wellness-турів передбачають поєднання фізичного, духовного та соціального оздоровлення, це дозволяє стверджувати, що *wellness-туризм – інноваційна форма оздоровчого туризму.*

Висновок із цього дослідження і далі перспективи в цьому напрямку. Встановлено, що лікувально-оздоровчий туризм – окремий самостійний вид туризму, який не виступає складовою екологічного, соціального чи інших видів туризму. ЛОТ може бути представлений двома формами: лікувальним та оздоровчим туризмом. Діяльність по формуванню та реалізації подорожей з лікувальною та лікувально-оздоровчою метою (лікувальний та санаторно-курортний туризм) здійснюється у двох сферах: медицини та туризму; з метою оздоровлення (оздоровчий туризм) – лише в сфері туризму.

Реабілітаційний туризм існує як один з напрямків туризму санаторно-курортного. SPA-туризм не можна ототожнювати з санаторно-курортним чи розглядати як лікувально-оздоровчий (у вузькому значенні), тому що в програмі SPA-туру можуть бути взагалі не представлені медичні послуги. SPA-індустрія – значно ширше поняття, ніж SPA-туризм. Рекреація є більш широким поняттям, ніж туризм. Поняття «рекреаційний туризм» та «оздоровчий туризм» – не синонімічні. Wellness-туризм – інноваційна форма оздоровчого туризму.

Очевидно, що ринок лікувально-оздоровчих послуг буде розвиватися у напрямку виділення у самостійні види медичного, лікувально-оздоровчого та оздоровчого туризму. Перспектива подальших досліджень полягає у продовженні вивчення досвіду інших країн [12] та визначення можливостей його застосування на вітчизняному ґрунті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 р. № 325/95-ВР в редакції від 16.10.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 14.05.2022).
2. International Tourism: A Global Perspective. Madrid: WTO, 1997. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284402311> (дата звернення: 14.05.2022).
3. Сасін М. П., Гринько С. А. Вдосконалення класифікації видів і форм туризму. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/sasin.htm/ (дата звернення: 14.05.2022).
4. Шека О. Глобальні тренди та інноваційні підходи до організації лікувально-оздоровчого туризму на курортах. *Актуальні проблеми державного управління*. 2019. № 3(79). С. 85–91.
5. 2022 – Рік оздоровчого та медичного туризму. Офіційний сайт НТОУ. URL: https://www.ntoukraine.org/tourismyear2022_ua.html (дата звернення: 14.05.2022).
6. Мальська М. П., Бордун О. Ю. Медичний туризм: теорія та практика. Київ. 2018. 128 с.
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства з питань діяльності закладів охорони здоров'я: Закон України від 06.04.2017 р. № 2002-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2002-19#Text> (дата звернення: 14.05.2022).
8. Про оздоровлення та відпочинок дітей: Закон України від 04.09.2008 р. № 375-VI в редакції від 02.04.2022 р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/t080375?an=292&ed=2015_07_14 (дата звернення: 14.05.2022).
9. Про затвердження Загального положення про санаторно-курортний заклад : Постанова КМУ від 11.07.2001 р. № 805 в редакції від 11.10.2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/805-2001-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.05.2022).
10. Наумік-Гладка К. Г. Маркетингові та психологічні аспекти діяльності spa-індустрії при готельних комплексах. *Електронне наукове видання з економічних наук «Modern Economics»*. 2017. № 4. С. 100–106. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/marketing-and-psychological-aspects-spa-industry-activity/> (дата звернення: 14.05.2022).
11. Устименко Л., Булгакова Н. Розвиток wellness-туризму та його вплив на трансформацію туристичної індустрії України. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв*. Серія: Туризм. 2019. № 2(1). С. 49–59.
12. Гальків Л. І., Щука Г. П., Мазурек Е. Медичний туризм в Польщі: статистичний та управлінський ракурс. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. Серія “Проблеми економіки та управління”. Т. 4. № 1. 2020. С. 142–150.

REFERENCES

1. Pro turyzm: Zakon Ukrainy vid 15.09.1995 r. №325/95-VR v redaktsii vid 16.10.2020 r. [On tourism: Law of Ukraine of 15.09.1995 № 325 / 95-VR as amended on 16.10.2020]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> (accessed 14 April 2022).
2. International Tourism: A Global Perspective. Madrid: WTO (1997). URL: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111284402311> (accessed 14 June 2019).
3. Sasin M.P., Gry'n'ko S.A. (2010) Vdoskonalennya klasyfikaciyi vydiv i form turyzmu [Improving the classification of types and forms of tourism]. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/sasin.htm (accessed 14 April 2022).
4. Sheka O. (2019) Globalni trendy ta innovacijni pidxody do organizaciyi likuvalno-ozdorovchogo tury`zmu na kurortax [Global trends and innovative approaches to the organization of health tourism in resorts]. *Aktualni problemy derzhavnogo upravlinnya*, vol. 3, no. 79, pp. 85–91.
5. 2022 – Rik ozdorovchogo ta medychnogo turyzmu. Oficijnyj sajт NTOU. URL: https://www.ntoukraine.org/tourismyear2022_ua.html.
6. Malska M. P., Bordun O. Yu. (2018) *Medychnyj turyzm: teoriya ta praktyka* [Medical tourism: theory and practice]. Kyiv. Centr uchbovoyi literatury. 128 p. (In Ukrainian)
- Pro vnesennya zmin do deyakyx zakonodavchyx aktiv Ukrayiny shhodo udoskonalennya zakonodavstva z pytan diyalnosti zakladiv oxorony zdorovya: Zakon Ukrayiny vid 06.04.2017 r. no. 2002-VIII [On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning the Improvement of Legislation on the Activities of Health Care Institutions: Law of Ukraine of April 6, 2017 № 2002-VIII.]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2002-19#Text> (accessed 14 April 2022).
- Pro ozdorovlennya ta vidpochy`nok ditej: Zakon Ukrayiny vid 04.09.2008 r. № 375-VI v redakciyi vid 02.04.2022 r. [On rehabilitation and recreation of children: Law of Ukraine of 04.09.2008 № 375-VI as amended on 02.04.2022]. URL: https://ips.ligazakon.net/document/t080375?an=292&ed=2015_07_14 (accessed 14 April 2022).
- Pro zatverdzhennya Zagalnoho polozhennya pro sanatorno-kurortnyj zaklad : Postanova KМУ vid 11.07.2001 r. № 805 v redakciyi vid 11.10.2002 r. [On approval of the General Regulations on the sanatorium: Resolution of the Cabinet of Ministers of 11.07.2001 № 805 as amended on 11.10.2002]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/805-2001-%D0%BF#Text> (accessed 14 April 2022).
- Naumik-Gladka K. G. (2017) Marketynhovi ta psykhoholichni aspekty diialnosti spaindustrii pry hotelnykh kompleksakh [Marketing and psychological aspects of the spa industry in hotel complexes]. *Elektronne naukovе vydannia z ekonomichnykh nauk*

«*Modern Economics*», no. 4, pp. 100–106. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/marketing-and-psychological-aspects-spa-industry-activity/> (accessed 14 April 2022).

9. Ustyenko L., Bulgakova N. (2019) Rozvytok wellness-turyzmu ta yoho vplyv na transformatsiiu turystychnoi industrii Ukrainy [Development of wellness tourism and its impact on the transformation of the tourism industry of Ukraine]. *Visnyk Kyivs-*

koho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv, no. 1, pp. 49–59.

10. Galkiv L. I., Shhuka G. P., Mazurek E. (2020) Medychnyi turizm v Polshchi: statystychnyi ta upravlinskyi rakurs [Medical tourism in Poland: statistical and managerial perspective]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika". Seriiia "Problemy ekonomiky ta upravlinnia"*, vol. 4, no. 1, pp. 142–150.